

Johan Exner: 400 danske landsbykirker. (Gyldendal, 1968). 144 s. 21 kortblade.

En ganske populær omtale af 400 kirker på 144 sider. Der indledes med en oversigt over kirkebyggeriets historie fra de ældste tider til 20. årh., og der slutes dels med et lille leksikon, dels med en række gode kortblade for hele landet, der viser de omtalte kirkers placering. Bogen er udstyret med fortræffelige billeder (og et ikke mindre fortræffeligt omslag). Bogen vil være nyttig for den historisk interesserede, der ellers ikke er særlig interesseret i kirkearkitektur, men alligevel undervejs vil orientere sig lidt også på det område.

Vagn Dybdahl

P. Klæstrup: Det forsvundne København. (Forlaget ZAC, 1967). 45 + 16 + 20 plancher.

Det er et fotografisk optryk af Klæstrups kendte tegninger af livet i København i 19. århundredes første halvdel. De udkom i årene 1877-79 og er ingenlunde samtidige, enkelte når tilbage til årene før Klæstrups fødsel i 1820; disse sidste kan næppe med rette komme ind under undertitlen: Minder fra de gode gamle dage. Sammen med Gamborgs tegninger i Davidsens »Fra det gamle Kongens København« har Klæstrups billeder imidlertid præget manges indtryk af Frederik VI's hovedstad, og bortset fra det lune, der er over dem, siger de næppe mere, end hvordan den generation, der så voldene falde, erindrede sig den gamle by.

Vagn Dybdahl

Danmarks Kirker. Århus amt. 1. bind, 1. hæfte. (1968). 96 s.

Efterhånden som det store værk skrider frem, må man mere og mere beundre den sikkerhed, hvormed redaktionen har lært at lægge stoffet til rette, så der er ikke grund til at beklage, at afsnittet om Århus amt fremkommer så sent, fordi man har kunnet nyde godt af erfaringerne, de foregående bind har bragt. Indledningen med sin sikkert nødvendige fagordbog viser, at man bestræber sig for at gøre stoffet tilgængeligt for andre end fagfolk, og den omhyggelige kildefortegnelse giver sikkerhed for, at ethvert resultat kan efterprøves af læseren. Som allerede berørt i tidligere anmeldelser behandler værket mange forskellige ting i beskrivelsen af kirkernes bygninger og inventar, og suppleret med den nye udgave af Traps Danmark foreligger der nu en ny og grundigere publikation af landets topografi med dets faste og flyttelige mindesmærker, som længe har været tiltrængt.

I modsætning til Ribe og Viborg var kirken kun svagt repræsenteret i Århus, hvor hverken sognedelingen eller ordensgejstligheden var stor. Lokale særtræk har formodentlig gjort sig gældende. Den gamle vikingeby lige nord for åmundingen synes kun at have haft en kirke, den nuværende domkirkes forgænger, men allerede tidligt i middelalderen må den første domkirke af sten være blevet bygget, den der senere blev overladt dominikanerne, der rejste deres kloster ved den, og ikke meget yngre har set. Olufs kirke været. Byen er åbenbart hurtigt vokset uden for vikingestadens snævre areal, men så standse udvidelsen. Bortset fra set. Karens gård og Helligåndshuset, der var faste led af den yngre middelalders

købstad og lige så meget sociale som kirkelige institutioner, kan der ikke nævnes mange nye anlæg ud over karmeliternes kloster på Brobjerg. Derfor bliver det domkirken, sct. Clemens' katedral, der drager opmærksomheden til sig. Beskrivelsen af den er kun påbegyndt i det foreliggende hæfte, så en nærmere omtale må opsættes, til materialet er fremlagt.

Helge Sjøgaard

Mourits Mørk Hansen: Livs-erindringer. Udgivet ved H. V. Gregersen. (Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 38, 1968), 346 s.

En af de kendteste af de præster, der efter treårs-krigen kom til Sønderjylland, blev utvivlsomt M. Mørk Hansen, der 1850-64 var præst i Felsted. I 1859 valgtes han af sine gejstlige kolleger ind i den slesvigske stænderforsamling, og hans virke dér sammen med Laurids Skau gav ham en betydelig position i den nationale kamp, samtidig med at den tyske uvilje mod ham for alvor fik næring. Det sidste kom han til at mærke, da han 1864 udsattes for en ganske hårdhændet behandling.

Mørk Hansen var i sin studentertid i 1830'erne og 40'ernes begyndelse grebet af den national-liberale bevægelses tanker. Han tog initiativet til det berømte studentertog til Uppsala i 1843, og han var i det hele taget en af de aktive i disse års national-liberale ungdomsoprør i den danske hovedstad. Fra 1850'erne blev det sønderjyske spørgsmål den bevægende kraft i hans tilværelse. Fra 1866 sad han som præst i Vonsild og knyttede herfra mange kontakter mellem Sønderjylland og kongeriget. Bl. a. fungerede han som en flittig skribent

om sønderjyske forhold i den københavnske presse.

I den grundlovgivende rigsforsamling og i rigsrådets folketing i 1865 virkede Mørk Hansen som aktiv politiker i to korte perioder. Derved manifesteredes den udadvendte interesse for nationale og politiske problemer, der fulgte ham livet igennem.

I sine senere år nedskrev han sine erindringer. Han begyndte arbejdet i 1887 og nåede i første omgang frem til slutningen af året 1864. Derefter lå værket stille til 1891, da han førte skildringen frem til hustruens død i 1882. Længere nåede han ikke, før han 1895 døde i en alder af 80 år.

Fra Mørk Hansens efterkommere er manuskriptet til erindringerne kommet til Landsarkivet i Åbenrå, og lektor H. V. Gregersen har nu udgivet det. Derved er der føjet et nyt, væsentligt nummer til Historisk Samfund for Sønderjyllands skriftrække. Navnlig for perioden op til 1865 er erindringerne fængslende og givende læsning. Udgiveren har ret i, at den sidste – og senest affattede – del ikke helt har de samme kvaliteter.

Skildringen af ungdomsårene har sin betydning ved at give en række førstehåndsindtryk af det national-liberale gennembrud, og fremstillingen af årene i Felsted fører læserne direkte ind i den spændingsfyldte tid mellem de to slesvigske krige. Den sidste del af værket viser navnlig Mørk Hansens rykken mod højre, som det blev tilfældet for så mange af de national-liberale. For Mørk Hansens vedkommende kendetegnedes denne udvikling af hans uvilje og polemik mod Chr. Berg, som han jo i Vonsild havde tæt inde på livet i Kolding. Mørk Hansen kunne ingenlunde gøttere Bergs kamp for folketingsparlamentarismen, og han gjorde, hvad han kunne for virke mod venstre.